

Але хай кожны сам сябе запытае: а ці варты я, каб асабіста дзеля мяне, дзеля майго кароткага існавання, гіганцкі малох *цывілізацыі* бяз роздыху перамолваў на друз той жыццядайны сусвет, што аднойчы быў створаны Богам?

Я таксама запытаўся ў сябе, і мне зрабілася вусыцішна.

Цэгла

Сяргей Харэўскі

Безь яе няма ні добрай печы ў вясковай хаце, ні трывалага падмурку. З *цэглы* складзены палацы ды вязьніцы. У Максіма Танка яна — сымбаль няволі: „...Шэрай *цэглай* шэра мury глядзелі“. А ўва Ўладзімера Дубоўкі — гэта сымбаль стварэння:

— Выдатна, — кажа майстар, — малайчына! —
калі паклаў ён першую *цагліну*.
Ён для другой
раствору кельняй кінуў...
Якая урачыстая часіна!

Гэтае слова, як і многія іншыя, прывандравала да нас разам з вандроўнымі дойдзідамі зь Нямецчыны. *Цэгла*, кахля, цыгель... А датуль *цэглу* звалі плінфаю. З тых плінфаў складзены Сафійскі сабор ў Полацку.

Цэглу выраблялі ў Беларусі там, дзе была гліна. *Ца-Гліна*. А гліна была паўсюль. Таму ў кожным мястэчку існавалі адмысловыя прадпрыемствы — *цагельні*. Толькі ў Менску іх было зь дзясятка. На *цагельнях* выраблялі і *цэглу*, і дахоўку, і кахлю. Кожная *цагліна* ганарыста пазначалася фірмовым кляйном гаспадара *цагельні*: Макарэвіч, Сылепан, Рубенчык... Прадукцыя менскае *цагельні* Авэрбуха нат атрымала залаты медаль на сусветнай выставе 1909 году ў самім Рыме...

Цэгліна — цяжкая ў руках. *Цаглінка* — маленькая ў вялікім мury. *Паўцагелак* — прыдатны куды падаткнуць, але непаўнаважасны, ня цэлы... *Трывалы*, як *цагляны*. *Плыве*, як *цэгла*.

За гады савецкае ўлады ўсе *цагельні* былі закрытыя. Паўсталі вялізарныя заводы. Аднак *цэглы* станавілася ўсё меней, а дахоўка ды кахля зьвяліся наагул. Пачалі вырабляць белую, сылікатную *цэглу*, якая хутка цвіце й крышыцца. Зь яе паналепвалі ў 60-ыя цэлыя раёны „хрушчолак“. Нарэшце, і гэтая *цэгла* стала дэфіцытам. Савецкія дамы пачалі складаць з бэтонных блёкаў. Дом блёчны ці *цагляны*? — пытаюцца беларусы. *Цагляны*, вядома, лепшы. Здаравейшы, цяплейшы.

Цярэшка

Рыгор Барадулін

Асабліва на Полаччыне захавалася даўняя, лічы, паганская традыцыя жаніць *Цярэшку*. Усе ўдзельнікі гэтай каляднай дашлюбнай гульні моладзі становяцца ў два шэрагі, па чарзе выбіраюцца „дзед“ і „баба“.

Спачатку „дзед“ ловіць „бабу“. Пачынаецца вясёлая прыгода, усе падпяваюць:

Дзед бабу лавіў, лавіў,
ляшчыньнік ламіў, ламіў,

ляшчыньнік ня ломіцца,
бабулька ня ловіцца,
а здайся, бабулька, здайся,
на лепшых не заглядайся,
і тыя ж ня лепшыя —
ёсьць за мяне й меншыя...

Па традыцыях паганства словы ня дужа выбіраюць:

Пастаі, бабулька, у кутку,
А я разганюся ды ўткну...

Мэлёдыя традыцыйная, а словы дасьціпныя і юрлівыя.

Дзед бабе чугай пашыў,
на начы сем раз прасіў.

Калі „дзед“ зловіць „бабу“, „баба“ пачынае лавіць „дзёда“:

Пастаі, дзядулька, у кутку,
а я табе штонікі вытку...

Калі „дзед“ і „баба“ ўзаемна папераловяцца, тады пачынаецца застолье — бліны, каўбасы, розныя прысмакі і, вядома, гарэлка свайго вырабу. Над закускаю мудрылі дзяўчаты, стараліся, каб смашней. Гарэлка была клопатам хлопцаў.

Дзеці таксама *жэняць Цярэшку*. У іх таксама застолье, праўда, не пяршак, а так званая „перагонка“ на стала. Ну, вядома, дзеці не сьпявалі:

Цярэшку бяда стала —
з кім яго жонка спала?
У садку зялёненькім,
з казачком малодзенькім.
Цярэшка цярэжыла —
на печы ня ўлежала...

Так моладзь рыхтавалася да сямейнага жыцця, вясёла і незаклапочана. Клопат прыйдзе пасля.

Чалавек

Анатоль Вярцінскі

Чалавек — *чало і век* — асобіна, што мае *чало* — мае свой, адметны воблік і мае сваё месца ў часе і гісторыі.

Звацца чалавекам — было вышэйшым духоўным, грамадзкім, нацыянальным ідэалам для Купалы.

Але хоць колькі жыць тут буду,
Як будзе век тут мой вялік,
Ніколі, браткі, не забуду,
Што *чалавек* я, хоць мужык.

І далей:

А чаго ж, чаго захацелась ім,
Пагарджаным век, ім сьляпым, глухім?
— Людзьмі звацца.

Гэта адвечнае імкненьне беларусаў было ўважана і знайшло ўвасабленьне ў словах Устаўнай граматы Рады БНР ад 25 сакавіка 1918 году, а потым у артыкулах Канстытуцыі ад 15 сакавіка 1994 году, у якой чорным па белаю запісана: *чалавек* зьяўляецца найвышэйшай каштоўнасьцю грамадства і дзяржавы.